

بررسی نگرش مردم نسبت به رعایت حقوق شهروندی در اجرای طرح برخورد با تجهیزات دریافت از ماهواره

تاریخ پذیرش: ۹۳/۷/۳۰

تاریخ دریافت: ۹۳/۴/۴

از صفحه ۲۷ تا ۵۰

محمد جوانمرد^۱، رضا عبدالرحمانی^۲، رضا پورعلی^۳

چکیده

برابر ماده دوم قانون ممنوعیت به کارگیری تجهیزات دریافت از ماهواره، نیروی انتظامی موظف است نسبت به جمع آوری تجهیزات دریافت از ماهواره اقدام کند. نیروی انتظامی در همین راستا و حسب وظیفه سازمانی خود در حفظ نظم و امنیت عمومی، اجرای «طرح برخورد با تجهیزات دریافت از ماهواره» را در دستور کار خود قرار داد که اجرای آن، علیرغم تلاش و همت مضاعف مجریان طرح، موجبات نارضایتی جمعی از شهروندان و حتی برخی از کارشناسان و مسئولان را نسبت به شیوه اجرای آن در خصوص رعایت حقوق شهروندی و حریم خصوصی فراهم آورد. هدف اصلی این مقاله «تبیین نگرش مردم نسبت به رعایت حقوق شهروندی در اجرای طرح برخورد با تجهیزات دریافت از ماهواره» است. این پژوهش از نظر هدف، کاربردی و از نظر شیوه اجرا، توصیفی - تحلیلی از نوع پیمایشی است. جامعه آماری این پژوهش را کلیه خانوارهای ساکن شهرستان رباط کریم که مخاطب ماهواره هستند، تشکیل می دهد که از میان آنها تعداد ۳۴۰ نفر به روش خوشه ای چند مرحله ای انتخاب و مورد بررسی قرار گرفته است. به منظور گردآوری اطلاعات و داده های مورد نیاز، از ابزار پرسش نامه محقق ساخته بهره گرفته شده است. نتایج تحقیق نشان می دهد که به طور کلی مخاطبان ماهواره در ایران خواهان اصلاح و بازنگری در شیوه مقابله و برخورد با پدیده ماهواره هستند که از نظر آنها، این امر ناشی از چند عامل اساسی شامل عدم رعایت حقوق شهروندی و حقوق حریم خصوصی در حین اجرای طرح و لزوم به کارگیری سازوکارهای فرهنگی به جای سازوکارهای پلیسی - قضایی است.

کلید واژه ها

ماهواره، حقوق شهروندی، طرح برخورد، تجهیزات، سازوکارهای فرهنگی، حریم خصوصی

۱ - کارشناس ارشد اطلاعات انتظامی دانشگاه علوم انتظامی امین (نویسنده مسئول):
Yang.man2014@vatanmail.ir.

۲ - استادیار علوم ارتباطات دانشگاه علوم انتظامی امین.

۳ - دانشجوی کارشناسی ارشد مدیریت منابع انسانی دانشگاه علوم انتظامی امین.

مقدمه

در طول سالیان گذشته مخالفان جمهوری اسلامی ایران از هر وسیله‌ای برای ضربه زدن به انقلاب اسلامی استفاده کردند و دست آخر به راه‌ها و تهدیدهای نرم^۱ روی آوردند تا ارزش‌های نظام را مورد هدف قرار دهند. نمونه بارز این ابزار جنگ روانی و تبلیغاتی را در حوادث بعد از انتخابات سال ۸۸ شاهد بودیم که دشمنان از قدرت شبکه‌های ماهواره‌ای فراملی در هدایت و تحریک طرفداران و سران فتنه در جهت ایجاد وضعیت بحرانی و ناکارآمد جلوه دادن نظام، نهایت استفاده را کردند. با وجود این دشمنی‌ها، ضعف راهبردها در برخورد با تهدیدات رسانه‌ای به ویژه رسانه‌های تصویری علیه امنیت جمهوری اسلامی ایران باعث شده است بخش‌های مختلف کشور، هریک به سلیقه خود با موضوع برنامه‌های ماهواره‌ای برخورد کرده و تصمیمات منسجم و یکپارچه‌ای اتخاذ نشده و در عین حال موجب هدر رفتن زمان و هزینه‌ها شده و کارایی تصمیمات را آسیب‌پذیر می‌کند. به نظر می‌رسد در برخورد با ضرورت و بروز این ناکارآمدی، مسؤلان مجبور به اخذ تصمیمات مقطعی و بعضاً ضعیف شده‌اند و همین تصمیمات نیز با تغییر سیاست‌گذاران دچار نوسان شده است (امیری، نوری و بساطیان، ۱۳۹۱: ۱۱۹).

نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران به عنوان یکی از متولیان و مجریان اصلی ایجاد نظم و امنیت عمومی، وظایف و مأموریت‌های مختلف و متعددی را بر عهده گرفته و در راستای این مأموریت‌ها، اصل جامعه محوری و رضایت‌مندی شهروندان را سرلوحه کار انتظامی خود قرار داده است. با این وجود، گاهی طی اجرای برخی از وظایف حسب تکلیف قانونی، موجبات نارضایتی برخی از شهروندان از شیوه و نحوه اجرای مأموریت‌های محوله فراهم آمده است. به طوری که برخی از این نارضایتی‌ها، نحوه اجرای قانون را زیر سؤال برده و گاهاً مورد انتقاد قرار داده است.

برابر مادهٔ دوم^۱ «قانون ممنوعیت به کارگیری تجهیزات دریافت از ماهواره» و مادهٔ ۶ آیین نامهٔ اجرایی آن، نیروی انتظامی موظف است تا زیر نظر وزارت کشور نسبت به جمع‌آوری تجهیزات دریافت از ماهواره اقدام کند. در همین راستا و در جهت جلوگیری از آسیب‌ها و تهدیدهای فرهنگی و اجتماعی برنامه‌های ماهواره‌ای بیگانه و براساس وظیفهٔ قانونی، نیروی انتظامی اجرای طرح «برخورد با استفاده‌کنندگان از تجهیزات دریافت از ماهواره» را در دستور کار خود قرار داد که علیرغم تلاش و همت مضاعف مجریان این طرح، به نظر می‌رسید موجبات نارضایتی جمعی از هموطنان (به ویژه مخاطبان ماهواره) و حتی کارشناسان و مسئولان را نسبت به شیوهٔ اجرای آن از باب میزان رعایت حقوق شهروندی و حریم خصوصی فراهم آورد؛ شیوه‌ای که در آن عوامل نیروی انتظامی اقدام به جمع‌آوری آنتن‌های ماهواره‌ای در منظر عموم، از محوطهٔ بیرونی منازل و مجتمع‌های مسکونی به ویژه پشت بام آنها می‌کردند و اغلب این روش بدون اطلاع قبلی خانواده‌ها و بدون ارائه حکم قضایی انجام می‌شد.

اجرای طرح برخورد با استفاده‌کنندگان از تجهیزات دریافت از ماهواره، دیدگاه‌ها و نظرات گوناگون و ضد و نقیضی را در نظر عموم مردم به ویژه مخاطبان ماهواره و حتی برخی از سیاست‌گذاران و دولتمردان کشور به وجود آورد، به طوری که برخی از این دیدگاه‌ها، نتایج حاصل از اجرای این طرح را زیر سؤال برد. در کنار این مسئله، اگر به آمار مخاطبان برنامه‌های شبکه‌های ماهواره‌ای در کشور در چند سال اخیر نگاهی داشته باشیم، متوجه می‌شویم که با وجود تلاش مضاعف نیروهای انتظامی در امر برخورد با ورود، تهیه، نصب و استفاده از این تجهیزات، متأسفانه تعداد این مخاطبان نه تنها کاهش نیافته، بلکه افزایش قابل توجهی داشته است. این امر می‌تواند در درجهٔ اول، از بازده کاری این نیروهای زحمتکش کاسته و هزینه‌های قابل توجهی را به ویژه در بعد انسانی و زمانی متوجه سازمان ناجا کند و در درجهٔ بعدی

۱- این قانون در ۱۱ ماده در ۲۳ بهمن ۱۳۷۳ در مجلس تصویب و در ۲۶ بهمن به تأیید شورای نگهبان رسید و آیین‌نامهٔ اجرایی آن نیز در جلسهٔ ۹ فروردین ۱۳۷۴ توسط هیئت وزیران تصویب شد. مادهٔ دوم این قانون چنین است: وزارت کشور موظف است با استفاده از نیروهای انتظامی و یا نیروی مقاومت بسیج در اسرع وقت نسبت به جمع‌آوری تجهیزات دریافت از ماهواره اقدام کند.

نیز، نه تنها اهداف اصلی طرح محقق نشده است، بلکه موجبات نارضایتی برخی از مردم و اعتراض نخبگان، اندیشمندان و گاه‌ها سیاست‌گذاران را در خصوص رعایت حقوق شهروندی و حقوق حریم خصوصی طی اجرای آن به دنبال داشته است و در نهایت، از جایگاه و قدرت اجتماعی و اعتمادسازی و از همه مهم‌تر از قدرت مردمی پلیس کاسته و عملکرد نیروهای این سازمان را زیر سؤال برده است.

در رابطه با پدیده ماهواره و چالش‌های ماهواره‌ای و چاره‌اندیشی در راستای اتخاذ تصمیمات صحیح، سازنده و اثربخش در برخورد با برنامه‌های مخرب ماهواره‌ای در کشور و همچنین ضرورت اصلاح و بازنگری در شیوه برخورد با این پدیده، بر اهمیت و ضرورت موضوع تحقیق افزوده و انجام یک کار پژوهشی را ضروری کرده است. بنابراین، هدف اصلی تحقیق حاضر بررسی و تبیین نگرش مردم نسبت به رعایت حقوق شهروندی در اجرای طرح برخورد با استفاده‌کنندگان از تجهیزات ماهواره‌ای است. لذا می‌توان گفت که مسئله اصلی این تحقیق، بررسی «عدم رعایت حقوق شهروندی یا ورود به حریم خصوصی از سوی مأموران نیروی انتظامی به هنگام اجرای طرح برخورد با استفاده‌کنندگان از ماهواره است».

پیشینه تحقیق

بررسی‌های انجام شده نشان داد تحقیقات مختلفی در باب پیامدهای پدیده ماهواره و برخورد با آن در کشور انجام شده است که اهم آن به شرح زیر می‌باشند:

بهرامی و شاه‌آبادی (۱۳۸۵) در تحقیق خود با عنوان «بررسی نگرش و گرایش به کارکرد برنامه‌های شبکه‌های ماهواره‌ای و عوامل مؤثر بر آن (مطالعه موردی شهرک سجادیه تهران)» انجام داده‌اند که نتایج آن نشان می‌دهد اکثریت پاسخگویان بر این باورند که ماهواره اوقات فراغت مناسب و لحظات شادی را برای آنها فراهم می‌کند. این در حالی است که از سوی دیگر همین افراد نگران تغییراتی که ماهواره (به دلایل مسائل اخلاقی و خانوادگی) در ساختار خانوادگی زندگیشان به وجود می‌آورد، هستند.

ملکی تبار و لاریجانی (۱۳۸۶) در پژوهشی با عنوان «بررسی راهبردی - امنیتی تأثیرات ماهواره بر باورهای جوانان» به این نتیجه رسیده‌اند که در کنار عامل ماهواره،

عوامل دیگری وجود دارند که تأثیرپذیری از ماهواره را شدت و یا ضعف می بخشند. به منظور حفظ امنیت جمهوری اسلامی ایران در مقابل برنامه‌های ماهواره‌ای، راهکارهای اجرایی برای دست یابی به اهداف و سیاست‌های کلی برنامه‌های جمهوری اسلامی ایران وجود دارند که عبارت است از: «تمرکز سیاست گذاری و ارائه سیاست‌های روشن و مشخص در ارتباط با مسائل اجتماعی - فرهنگی در جهت مقابله با تهدیدات برنامه‌های ماهواره ای دشمنان علیه جمهوری اسلامی ایران».

افهمی و آقامحمدیان (۱۳۸۶) در پژوهشی به «بررسی عوامل مؤثر بر گرایش به ماهواره و تأثیر آن بر باورها و رفتارهای دینی مردم مشهد» پرداخته اند. یافته‌های پژوهش نشان می دهد که سن، جنس، سطح تحصیلات، محل سکونت، نحوه گذراندن اوقات فراغت و ارزیابی افراد از برنامه‌های تلویزیون داخلی در گرایش آنان به ماهواره تأثیرگذار است.

مرکز ملی مطالعات و سنجش افکار عمومی در سال ۱۳۷۸، طی یک نظرسنجی از ۱۱۴۳ نفر افراد نمونه در شهر تهران به این نتیجه رسیده است که ۷۱/۵ درصد از افراد معتقدند جمع آوری آنتن‌های ماهواره راهکار مناسبی برای پیشگیری از اثرات سوء ماهواره نیست. مؤسسه ملی پژوهش افکار عمومی نیز در سال ۱۳۸۰ با انجام یک تحقیق، نتیجه گیری کرده است که ۶۸ درصد شهروندان تهرانی، جمع آوری آنتن‌های ماهواره را امکان پذیر نمی دانند (به نقل از بهرامی و شاه آبادی، ۱۳۸۵).

مرکز افکار سنجی (ایسپا) (۱۳۸۵) با انتشار نتایج یک نظرسنجی در این زمینه نشان داده، ۶۳/۸ درصد پاسخگویان با طرح جمع آوری ماهواره موافق نبوده اند. بنابراین نتایج مشابه تحقیقات فوق نشان می دهد که جمع آوری تجهیزات ماهواره‌ای راهکار مناسبی برای مقابله با تهدیدات و آسیب‌های برنامه‌های ماهواره ای در جامعه محسوب نمی شود (به نقل از پیری و همکاران، ۱۳۹۳).

مبانی نظری تحقیق

آنژلا فریتس^۱ (۱۹۸۷) در گزارشی از پژوهش‌های خود پیرامون رسانه‌های ارتباط جمعی می‌نویسد: «... امروزه بیش از هر زمان دیگر روشن شده است که نگرانی‌هایی که اواخر دههٔ هفتاد و اوایل دههٔ هشتاد نسبت به رشد بیش از حد ابزار و رسانه‌های تصویری و الکترونیکی ابراز می‌شد و آثار منفی و ویرانگری که اطلاعات و پیام‌های دریافت شده از این ابزار متوجه سلامت فکری و روانی افراد و قشرهای جامعه می‌کرد، بی‌اساس و بی‌دلیل نبوده و ریشه در روح بدبینی و مخالفت‌های سنتی با نوآوری‌های عصر جدید نداشته است...» (ص ۲۶۶).

طباطبائی (۱۳۷۸) نیز در خصوص ورود و نفوذ پدیده‌های صنعتی نوظهور در زندگی اقشار مختلف جوامع انسانی با تأکید بر رسانه‌های نوین ارتباطی، چند اصل اساسی را یادآور می‌شود. باید باور داشته باشیم که: ۱- هر فرهنگی برای هر فناوری بهایی می‌پردازد. ۲- فواید و زیان‌های یک فناوری یا یک پدیدهٔ صنعتی یکسان نیستند و در سطح جامعه نیز یکسان تقسیم نمی‌شوند. ۳- هر پدیدهٔ صنعتی، جهان بینی خاص خود را دارا است. ۴- پدیده‌های صنعتی با یکدیگر بر سر تثبیت حاکمیت خود در رقابت هستند. ۵- وقتی یک پدیدهٔ صنعتی وارد جامعه می‌شود، خود را در کنار سایر عناصر آن جامعه قرار نمی‌دهد، بلکه مجموعهٔ عناصر را از درون تغییر می‌دهد. ۶- تمایل ذاتی هر فناوری آن است که حالت و خصلت اساطیری و خداگونگی بیابد و جزئی جدانشدنی از اجزای طبیعی عالم قلمداد شود. ۷- آگاهی و وقوف بر تفاوت بین فناوری و رسانه‌های ارتباط جمعی ما را یاری می‌رساند تا بر محتوا و پیام‌های رسانه‌ها کنترل داشته و کاملاً تحولات اجتماعی ناشی از آن‌ها را در اختیار و حوزه ارادهٔ خود نگهداریم (ص ۱۴۶).

برخی از نظریه پردازان بر این عقیده اند که بایستی مقولهٔ رسانه‌های تصویری به ویژه تلویزیون‌های ماهواره‌ای را (به سبب اهمیت زیادشان) در چارچوب موضوع رسانه‌های جدید^۲ مورد مطالعه و بررسی قرار داد. برخی دیگر نیز بدون آن که میان

1 - Angela Fritz

2- New Media

تلویزیون و ماهواره تفاوتی قائل شوند، ماهواره را جزء خانواده تلویزیون محسوب کرده‌اند و مطالعات مربوط به تلویزیون را به حوزه تلویزیون‌های ماهواره ای نیز تسری داده‌اند. از سوی دیگر، گروهی از اندیشمندان این حوزه اساساً موضوع مستقلی را در عرصه وسایل ارتباط جمعی مطرح کرده‌اند که تاکنون با عناوینی همچون تلویزیون‌های فرامرزی^۱، جهانی^۲، بین‌کشوری^۳، ماهواره ای^۴ و بین‌المللی^۵ نامیده شده است (امیری و همکاران، ۱۳۹۱: ۱۲۵).

نظریه استفاده و رضامندی (بهره‌وری و خشنودی): یکی از مسائل مهمی که در رابطه با مخاطب مطرح می‌شود، علل و انگیزه‌های آن است که مخاطب را و می‌دارد که به طرق مختلف و اشکال گوناگون از رسانه‌ها استفاده نماید و بدان وسیله به ارضای خویش پردازد. یکی از حوزه‌های تحقیق که در این زمینه فعالیت قابل ملاحظه ای انجام داده است، رویکردی است که تحت عنوان «موارد استفاده و لذایذ» یا «استفاده و خشنودی» شهرت دارد. هدف اساسی این رویکرد، تحقیق در چگونگی انتخاب، دریافت و شیوه عکس‌العمل مخاطبان رسانه‌ها است. براساس این رویکرد، میزان معینی از انتخاب، توسط مخاطبان برای گزینش کانال یا نوع محتوا وجود دارد (مهرداد، ۱۳۸۰: ۱۴۷). رویکرد استفاده و خشنودی نخستین بار در مقاله ای از الیهو کاتز (۱۹۵۹) توصیف شد. نظر کاتز این بود که حوزه ارتباطات جمعی می‌تواند با روی آوردن به پرسش «مردم با رسانه‌ها چه می‌کنند؟» خود را نجات دهد (سورین و تانکارد، ۱۳۸۱: ۴۲۰). این دیدگاه، نحوه استفاده و خشنودی نظر مصرف‌کننده رسانه‌ها را مورد توجه قرار می‌دهد و به بررسی این امر می‌پردازد که مردم چگونه از رسانه‌ها استفاده می‌کنند و چه نوع رضایتی را جستجو و از رسانه‌ها دریافت می‌نمایند. پژوهشگران نحوه استفاده و رضامندی، فرض را بر این قرار می‌دهند که مخاطبان از دلایل خود در مصرف محتوای رسانه‌ها آگاهند و می‌توانند آن‌ها را به زبان آورند (ویمر و دومنیک، ۱۳۸۴: ۱۲۵).

1- Trans – Borders Televisions

2- Global Televisions

3- Trans National Televisions

4- Satellites Televisions

5- International Televisions

6- The Uses And Gratifications

فرض اصلی الگوی استفاده و خشنودی این است که افراد مخاطب، کم و بیش به صورت فعال، به دنبال محتوایی هستند که بیشترین خشنودی را فراهم کنند. درجه این خشنودی بستگی به نیازها و علایق فرد دارد. افراد هر قدر بیشتر احساس کنند که محتوای واقعی نیاز آن‌ها را برآورده می‌کند، احتمال این که آن محتوا را انتخاب کنند بیشتر است (ویندال و دیگران، ۱۳۷۶: ۱۲۶). یک جزء اساسی این رویکرد، مفهوم مخاطب فعال است.

شهروندی: شهروندی به عنوان یک نهاد اجتماعی به تشکیلاتی اشاره دارد که حول برآورده ساختن نیاز به برقراری و حفظ موازنه قدرت میان مردم و حکومت شکل گرفته است. اما از آنجا که نهادهای اجتماعی در روابط رفت و برگشتی و در وابستگی متقابل^۱ با یکدیگر امکان پیدایی، دوام و بقا می‌یابند، آشکار است که پیدایی و دوام نهاد شهروندی نیز در گرو پیدایی و دوام نهادهایی چون قانون‌گرایی، فردگرایی و حریم خصوصی باشد که همگی را شاید بتوان ذیل نهاد عام‌تر مدرن‌گرایی قرار داد (فالکس، ۱۳۸۱: ۱۱؛ هایوارد^۲، ۲۰۰۳). در نتیجه اگر استقرار نهاد شهروندی منوط به استقرار نهاد قانون‌گرایی و توجه به حریم خصوصی باشد، این به معنای آن است که رفتار خودسرانه اجاره‌بروز نمی‌یابد. به عبارت دیگر شهروندی متناظر شکل‌گیری انتظار حقوقی است که برای رعایت هرگز متصور نبود و دو نوع از اساسی‌ترین این حقوق، «حق توانایی اداره زندگی خود» و دیگری «حق دیگران برای داوری آن ولی بر مبنای معیارهای یکسان عینی و شفاف» است. از سوی دیگر استقرار نهاد شهروندی مستلزم استقرار این درک است که افراد نه تنها از توانایی اداره زندگی خود برخوردارند، بلکه مایل هستند این حق را برای خود محفوظ نگاه دارند. حقی که پیش از هر چیز چنان‌که هگل اظهار داشته از نیاز به رسمیت شناخته شدن نشئت می‌گیرد (یعنی تفردیافتگی و فردگرایی که خود مستلزم به رسمیت شناختن دیگری و به طور هم‌زمان حاوی نوعی جمع‌گرایی نهادینه است) (فالکس، ۱۳۸۱: ۹؛ هایوارد، ۲۰۰۳: ۱۳).

1- Reciprocal

2- Hayward

بنابراین جذابیت شهروندی صرفاً به خاطر منافی نیست که به فرد می‌رساند. چرا که همان طور که اشاره شد شهروندی به عنوان یک نهاد اجتماعی همواره ملازم روابط رفت و برگشتی و در وابستگی متقابل با دیگر نهادهای اجتماعی به ویژه دو نهاد فردگرایی و جمع‌گرایی است و از این رو نمی‌تواند صرفاً مجموعه حقوقی باشد که فرد را از تعهد به دیگران رها سازد. این به آن معنی است که شهروندی علاوه بر حقوق، بر وظایف و تعهدات نیز دلالت دارد. براین اساس، هویت شهروندی با ابتنا بر سه مولفه «باور مشترک به حقوق فرد فرد افراد»، «علقه و تعهد رابطه‌ای به این باور مشترک» و «درک تهدید(های) موجود از ناحیه هر صاحب قدرتی برای تحدید و تضییع این حقوق» دلالت دارد که از یک خانوار در یک آپارتمان مسکونی در یک مجتمع مسکونی و یا یک محله را تا سراسر سیاره زمین دربرمی‌گیرد؛ در مرتبه بعد وجود اخلاق مشارکتی است (ویژگی که شهروندی را از تابعیت صرف متمایز می‌کند) و در آخر درک زمینه خصمانه‌ای که بیش از هر چیز، از ناحیه نهاد اجتماعی نامتوازن توزیع قدرت ناشی می‌شود. از این رو است که شهروندی نه تنها برای حل مشکلات محلی، بلکه برای حل مشکلات جهانی محسوب می‌شود (فالكس، ۱۳۸۱: ۸ و ۹).

حقوق شهروندی: واژه شهروند، لفظی نسبتاً جدید است که قدمت آن به ۱۰۰ تا ۱۵۰ سال اخیر باز می‌گردد و به کسی اطلاق می‌شود که در شهری ساکن و به واسطه این سکونت دارای حقوق و وظایفی است (رضائی پور؛ ۱۳۸۷: ۱۷). امروزه در دنیا برای اینکه کشوری از بابت دموکراسی محک زده شود، در ابتدای امر آئین دادرسی کیفری و مدنی و چگونگی رعایت حقوق شهروندی در محاکم آن‌ها مورد بررسی قرار می‌گیرد؛ زیرا پذیرفتن، حفظ و رعایت حقوق شهروندی یکی از بارزترین نشانه‌های وجود دموکراسی است. در واقع هر چقدر در این زمینه پیشرفت کنیم، به دموکراسی بیشتر ارج نهاده ایم. در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران نیز به مبحث حقوق شهروندی تأکید شده، برخی از آنها به قرار زیر است:

اصل بیست و دوم: حیثیت، جان، مال، حقوق، مسکن و شغل اشخاص از تعرض مصون است مگر در مواردی که قانون تجویز کند.

اصل سی و ششم: حکم به مجازات و اجرای آن باید تنها از طریق دادگاه صالح و به موجب قانون باشد.

اصل سی و هفتم: اصل بر برائت است و هیچ کس از نظر قانون مجرم شناخته نمی‌شود، مگر اینکه جرم او در دادگاه صالح ثابت شود.

اصل چهل و هفتم: مالکیت شخصی که از راه مشروع باشد محترم است. ضوابط آن را قانون معین می‌کند.

حقوق حریم خصوصی: مهم‌ترین عرصه‌ای که پیش از تحولات صنعتی و ظهور فناوری‌های نوین، خصوصی تلقی می‌شد، منزل یا محل سکونت افراد بود. اکنون نیز منزل مهم‌ترین مقوله حریم خصوصی است. منظور از «منزل» هر مکانی است که شخص آن را به عنوان محل خلوت و استراحت و انجام امور شخصی و خانوادگی خود انتخاب کرده است و این انتخاب او با قوانین مغایر نیست (انصاری، ۱۳۸۶: ۱۵۷). به بیان کلی، حریم خصوصی را می‌توان قلمروی از زندگی هر فرد دانست که انتظار دارد دیگران بدون رضایتش به آن قلمرو وارد نشوند یا به اطلاعات آن قلمرو دسترسی نداشته باشند. ورود و دسترسی بدون اجازه به حریم مذکور نیز از مهم‌ترین مصادیق ورود به حریم خصوصی محسوب می‌شوند. در حقوق اسلامی نیز، حمایت از حریم خصوصی از قدمت بسیار برخوردار است و در آیات متعددی از قرآن مجید و سنت پیامبر اکرم (ص) و ائمه اطهار (ع) و سیره مسلمانان بر لزوم رعایت حریم خصوصی اشخاص و پرهیز از نقض حریم خصوصی تأکید شده است (انصاری، ۱۳۸۶: ۶۴).

قانون آئین دادرسی کیفری که به قانون تضمین‌کننده حقوق و آزادی‌های تعیین شده موسوم است، مؤثرترین وسیله عملی برای حمایت از حق حریم خصوصی است. به طوری که با نگاهی اجمالی به برخی مواد این قانون می‌توان میزان حمایت واقعی از حریم خصوصی را احراز کرد. ورود به حریم خصوصی منزل، تفتیش و بازرسی آن به حکم ماده ۹۶ در صورتی مجاز است که حسب دلایل، ظن قوی به کشف متهم یا اسباب و آلات و دلایل جرم در آن محل وجود داشته باشد. در قانون مجازات اسلامی نیز احکام مهمی درباره حریم خصوصی و حمایت از آن به چشم می‌خورد. ماده ۵۸۰ این قانون مقرر می‌دارد: «هریک از مستخدمین و مأمورین قضائی یا غیرقضائی یا کسی که خدمت دولتی به او ارجاع شده باشد، بدون ترتیب قانونی به منزل کسی بدون اجازه و رضای صاحب منزل داخل شود، به حبس از یک ماه تا یک سال محکوم خواهد شد. . .» (انصاری؛ ۱۳۸۶: ۱۴۸).

ماهواره: در تعریف لغوی، ماهواره از واژه‌های مصوب فرهنگستان زبان و ادب فارسی به جای قمر مصنوعی^۱ یا ماهواره^۲ در انگلیسی است. واژه انگلیسی فوق از کلمه لاتین ستالیت به معنی همراه، دنباله‌رو یا محافظ شخصی گرفته شده است. ماهواره به دستگاه‌های ساخت بشر گفته می‌شود که در مدارهایی در فضا به گرد زمین یا سیارات دیگر می‌چرخند. به عبارت دیگر به سفینه‌ای گفته می‌شود که در مداری، به دور یک سیاره (معمولاً زمین) در حال گردش باشد (نونادیشان، ۱۳۹۳).

تجهیزات دریافت از ماهواره‌های تلویزیونی: ماهواره‌های تلویزیونی همگی در محدوده مدار زمین قرار گرفته و جهت ارسال و دریافت سیگنال‌های رادیویی از آنتن‌های مخصوص که بشقابهای ماهواره^۳ نامیده می‌شوند، استفاده می‌کنند. در روش پخش ماهواره‌ای موسوم مستقیم به خانه، سیستم دارای ۵ جزء مهم و اصلی می‌باشد که عبارت هستند از منابع تأمین برنامه، مرکز انتشار و پخش زمینی، ماهواره‌ها، آنتن‌های بشقابی و دستگاه‌های گیرنده (هادی‌نژاد، ۱۳۹۳). منظور ما در این پژوهش، تجهیزاتی است که می‌تواند دریافت برنامه‌های پخش شده از سوی این ماهواره‌ها را برای مردم عادی امکان‌پذیر سازد.

طرح برخورد با استفاده کنندگان از تجهیزات دریافت از ماهواره: طرح برخورد با استفاده کنندگان از تجهیزات ماهواره‌ای از زمان تصویب قانون ممنوعیت به کارگیری تجهیزات دریافت از ماهواره در مجلس (۱۳۷۳) از سوی نیروی انتظامی به صورت جسته و گریخته به اجرا در آمده است. در چند سال اخیر نیروی انتظامی حسب وظیفه‌ای که در قانون تعریف کرده اند، اقدام به جمع‌آوری آنتن‌های ماهواره‌ای در نقاط مختلف کشور کرده و در طول این مدت اظهارنظرهای مختلفی در این مورد شده است. نکته‌ای که اکثر منتقدان اجرای طرح جمع‌آوری ماهواره به آن اشاره دارند این است که «گاهی سایر ضوابط و مقررات مربوط به حقوق شهروندی، حقوق اساسی و حریم خصوصی لحاظ نمی‌شود. تجسس در منزل دیگران که شامل در

1 - Artificial Satellite

2 - Satellite

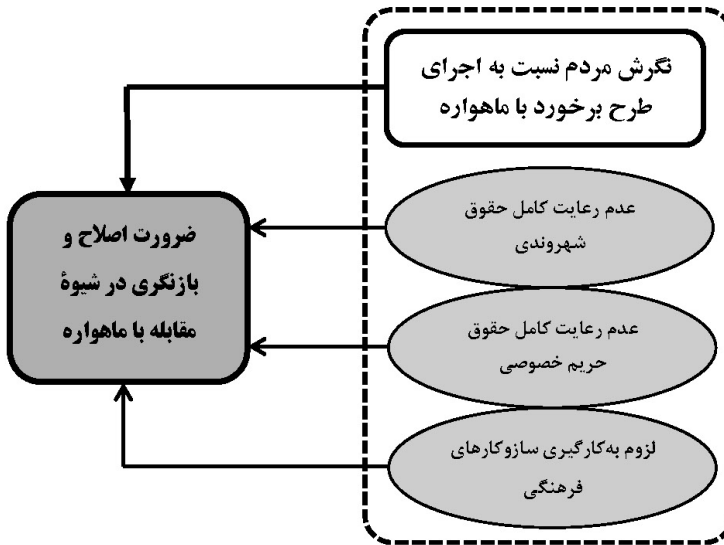
3- Dish

ورودی تا پشت بام می‌شود مستلزم دستور قضایی است و جز با اجازه مقام قضایی نمی‌شود به منزل دیگران وارد شد. . . «(خبرآنلاین: ۱۳۹۳). بسیاری از کارشناسان حقوقی در خصوص ورود به حریم خصوصی شهروندان معتقدند ورود به هر حریمی نیاز به حکم قضایی اختصاصی داشته و استفاده از یک حکم یا دستور کلی قضایی و انتظامی برای ورود به حریم شخصی شهروندان مغایر با قانون بوده و حقوق شهروندی را نقض می‌کند(تابناک، ۱۳۹۳).

با عنایت به مطالب فوق، می‌توانیم بگوییم اگر مخاطبان رسانه ای در داخل کشور تأمین نیازهای رسانه ای به ویژه نیازهای تلویزیونی خود را در شبکه‌های ماهواره‌ای بیگانه دنبال می‌کنند، اکثفا به اقدامات سلبی و بازدارنده و به کارگیری سازوکارهای پلیسی و قضایی در برخورد با مخاطبان شبکه‌های ماهواره‌ای راه حل مطمئن و راهبرد اساسی نخواهد بود. چراکه این راهبرد موجبات نارضایتی بسیاری از شهروندان در خصوص عدم رعایت حقوق شهروندی و حریم خصوصی را به دنبال خواهد داشت. لذا به کارگیری راهکارهای مطمئن و سازنده (مانند اطلاع رسانی، آموزش، تقویت کیفی و کمی برنامه‌های رسانه ای) در امر برخورد با ماهواره ضرورت پیدا می‌کند. با توجه به فرهنگ غنی اسلامی - ایرانی حاکم بر جامعه ایرانی، به کارگیری سازوکارهای فرهنگی راهکار سازنده ای خواهد بود.

فرصت‌های تحقیق

- ۱- بین اجرای طرح برخورد با استفاده کنندگان از ماهواره و رعایت کامل حقوق شهروندی طی اجرای این طرح رابطه معنی داری وجود دارد.
- ۲- بین اجرای طرح برخورد با استفاده کنندگان از ماهواره و رعایت کامل حقوق حریم خصوصی طی اجرای این طرح رابطه معنی داری وجود دارد.
- ۳- از نگاه مردم، در امر برخورد با پدیده ماهواره، به کارگیری سازوکارهای فرهنگی مؤثرتر از بکارگیری سازوکارهای پلیسی - قضایی است.

نمودار ۱: مدل مفهومی تحقیق

روش‌شناسی تحقیق

این پژوهش از نظر هدف و ماهیت، کاربردی و از جهت نحوه گردآوری داده‌ها و اجرا توصیفی-تحلیلی از نوع پیمایشی است. جامعه آماری این تحقیق را کلیه خانوارهای ساکن در شهرستان رباط کریم از توابع استان تهران که مخاطب ماهواره هستند، تشکیل می‌دهد و به دلیل ساختار جامعه آماری، به روش خوشه‌ای چند مرحله‌ای با استفاده از فرمول کوکران با حجم ۳۴۰ نفر انتخاب شده‌اند. جمع‌آوری اطلاعات و آمار مورد نیاز در این پژوهش در دو بخش انجام گرفته است: بخش اول شامل جمع‌آوری اطلاعات در زمینه مبانی نظری موضوع و سوابق تحقیقات انجام شده بود که با استفاده از روش مطالعه کتابخانه‌ای و منابع اینترنتی و اطلاع‌رسانی صورت گرفته است. بخش دوم شامل جمع‌آوری اطلاعات و آمار از طریق پرسش‌نامه محقق ساخته با «پرسش‌های بسته»^۱ بوده که خود پاسخگویان آن را پر کرده‌اند. جهت سنجش و بررسی پایایی پرسش‌نامه از طریق آزمون آلفای کرونباخ صورت پذیرفت

1 - Closed - ended Questions

که در نهایت با توجه به نتایج آزمون فوق و ضریب آلفای بالاتر از 0.7 (0.825)، مطلوب و مورد قبول بوده است. جهت سنجش اعتبار گویه‌ها نیز، از روش اعتبار صوری استفاده شده و این اعتبار برپایه قضاوت داوران به وسیله چند تن از اساتید و کارشناسان متخصص، اهل فن و صاحب نظر در این زمینه مورد تأیید قرار گرفته است.

یافته‌های تحقیق

الف) یافته‌های توصیفی: پیمایش‌های صورت گرفته در خصوص پاسخ دهندگان به پرسش نامه تحقیق نشان می‌دهد که از کلیه پاسخگویان، مردان با 1.66 درصد و افراد دیپلم و زیر دیپلم با $66/5$ درصد و گروه سنی 20 تا 30 سال با $49/1$ درصد بیشترین پاسخ دهندگان را به خود اختصاص داده‌اند.

جدول ۱: توزیع درصد فراوانی سن، جنس و میزان تحصیلات

میزان تحصیلات	سن و جنس					
	زن			مرد		
	بالای ۴۰ سال	۳۰ تا ۴۰ سال	۲۰ تا ۳۰ سال	بالای ۴۰ سال	۳۰ تا ۴۰ سال	۲۰ تا ۳۰ سال
زیر دیپلم و دیپلم	۴/۲	۸/۴	۱۱/۱	۷/۸	۱۴/۳	۲۰/۹
فوق دیپلم و لیسانس	۱/۱	۳	۵/۱	۳/۱	۵/۸	۸/۱
فوق لیسانس و بالاتر	۰	۰/۲	۰/۸	۱/۲	۱/۸	۳/۱
جمع	۵/۳	۱۱/۶	۱۷	۱۲/۱	۲۱/۹	۳۲/۱

جدول ۲: توزیع فراوانی فرضیه‌های تحقیق

جمع کل	مواقف کاملاً موافقم	مواقف موافقم	بی‌تفرم	مخالقم مخالفم	کاملاً مخالفم	فرضیه‌ها	
						فراوانی	درصد معتبر
۳۴۹	۱۳۵	۱۳۴	۴۷	۱۶	۱۷	فراوانی	مغایر بودن طرح برخورد با ماهواره با حقوق شهروندی
۱۰۰	۳۸/۷	۳۸/۴	۱۳/۵	۴/۶	۴/۹	درصد معتبر	
۳۵۰	۱۹۲	۸۳	۴۳	۱۹	۱۳	فراوانی	مغایر بودن طرح برخورد با ماهواره با حقوق حریم خصوصی
۱۰۰	۵۴/۹	۲۳/۷	۱۲/۳	۵/۴	۳/۷	درصد معتبر	
۳۵۴	۱۳۴	۱۰۷	۶۵	۲۹	۱۹	فراوانی	بکارگیری سازوکارهای فرهنگی به جای سازوکارهای پلیسی - قضایی
۱۰۰	۳۷/۹	۳۰/۲	۱۸/۴	۸/۲	۵/۴	درصد معتبر	

همان طور که در جدول شماره ۲ مشاهده می شود:

- از کلیه پاسخگویان (۳۴۹ نفر)، ۳۸/۴ درصد موافق و ۳۸/۷ درصد کاملاً موافق «مغایر بودن طرح برخورد با ماهواره با حقوق شهروندی» بوده اند. نتیجه آمار نشان می دهد که به طور کلی، پاسخگویان نگرش کاملاً مثبتی نسبت به این موضوع داشته و مورد تأیید اکثر پاسخگویان بوده است.

- از کلیه پاسخگویان (۳۵۰ نفر)، ۲۳/۷ درصد موافق و ۵۴/۹ درصد کاملاً موافق «مغایر بودن جمع آوری تجهیزات ماهواره ای با حقوق حریم خصوصی» بوده اند. نتیجه آمار نشان می دهد که به طور کلی، پاسخگویان نگرش کاملاً مثبتی نسبت به این موضوع داشته و مورد تأیید اکثر پاسخگویان بوده است.

- از کلیه پاسخگویان (۳۵۴ نفر)، ۳۰/۲ درصد موافق و ۳۷/۹ درصد کاملاً موافق به کارگیری سازوکارهای فرهنگی به جای سازوکارهای پلیسی - قضایی در مقابله با ماهواره هستند. نتیجه آمار نشان می دهد که به طور کلی، پاسخگویان نگرش نسبتاً مثبتی نسبت به این موضوع داشته اند و سازوکارهای فرهنگی را مؤثرتر از سازوکارهای پلیسی - قضایی می دانند.

ب) یافته‌های تحلیلی:

جدول ۳: تقاطع مقادیر رعایت حقوق شهروندی و اجرای طرح برخورد با استفاده کنندگان ماهواره

اجرای طرح برخورد با تجهیزات ماهواره ای						متغیرها (وابسته - مستقل)	تجهیزات شهروندی
جمع کل	کاملاً موافق	موافق	بی نظر	مخالف	کاملاً مخالف	کاملاً مخالف	
۱۷	۰	۴	۴	۹	۰	کاملاً مخالف	
۱۶	۴	۴	۲	۲	۴	مخالف	
۴۷	۱۷	۱۶	۲	۸	۴	بی نظر	
۱۳۴	۴۲	۶۳	۱۰	۱۴	۵	موافق	
۱۳۴	۴۲	۶۳	۵	۸	۱۷	کاملاً موافق	
۳۴۹	۱۰۶	۱۴۹	۲۳	۴۱	۳۰	جمع کل	

جدول ۴: رابطه بین رعایت حقوق شهروندی و اجرای طرح برخورد با استفاده کنندگان ماهواره

میزان خطا	خطای میانگین استاندارد	ارزش	سنجش رتبه ای با رتبه ای
۰/۰۳	۰/۴۲	۰/۰۸۷	تای کندال بی
		۳۴۹	موارد معتبر

نتیجه آزمون مشخص نمود که «بین اجرای طرح برخورد با استفاده کنندگان از ماهواره و رعایت حقوق شهروندی رابطه معناداری وجود دارد» و این رابطه با اطمینان بیش از ۹۵ درصد ($Sig = ۰/۰۳$) معنادار است. این نتیجه به این معناست که از نگاه

مردم، حین اجرای طرح برخورد با استفاده کنندگان ماهواره، حقوق شهروندی خانوارهای مخاطب ماهواره نادیده گرفته می‌شود. لذا اصلاح یا بازنگری در شیوه مقابله با ماهواره توسط ناجا امری ضروری به نظر می‌رسد تا موجبات نارضایتی شهروندان را فراهم نیاورد.

جدول ۵: تقاطع مقادیر رعایت حقوق حریم خصوصی و اجرای طرح برخورد با استفاده کنندگان ماهواره

اجرای طرح برخورد با تجهیزات ماهواره ای						متغیرها	رعایت حقوق حریم خصوصی
جمع کل	کاملاً موافق	موافق	بی نظر	مخالف	کاملاً مخالف		
۱۳	۲	۲	۰	۵	۴	کاملاً مخالف	
۱۹	۷	۱۲	۰	۰	۰	مخالف	
۴۳	۸	۱۷	۰	۱۳	۵	بی نظر	
۸۳	۹	۵۴	۱۱	۹	۰	موافق	
۱۹۱	۷۵	۶۴	۱۲	۱۴	۲۶	کاملاً موافق	
۳۵۰	۱۰۲	۱۴۹	۲۳	۴۱	۳۵	جمع کل	

جدول ۶: رابطه بین رعایت حقوق حریم خصوصی و اجرای طرح برخورد با استفاده کنندگان ماهواره

میزان خطا	خطای میانگین استاندارد	ارزش	سنجش رتبه ای با رتبه ای
۰/۰۰۶	۰/۰۴۱	۰/۱۱۴	تای کندال بی
		۳۵۰	موارد معتبر

نتیجه آزمون مشخص نمود که «بین اجرای طرح برخورد با استفاده کنندگان از ماهواره و رعایت حقوق حریم خصوصی رابطه معناداری وجود دارد.» و این رابطه با اطمینان بیش از ۹۵ درصد ($Sig = 0/006$) معنادار است. این نتیجه به این معناست که از نگاه مردم، حین اجرای طرح برخورد با استفاده کنندگان ماهواره، حقوق حریم خصوصی خانوارهای مخاطب ماهواره نادیده گرفته می‌شود. لذا اصلاح یا بازنگری در شیوه مقابله با ماهواره توسط ناجا امری ضروری به نظر می‌رسد تا موجبات نارضایتی شهروندان را فراهم نیاورد.

جدول ۷: تقاطع مقادیر بکارگیری سازوکارهای فرهنگی به جای سازوکارهای پلیسی - قضائی

اجرای طرح برخورد با تجهیزات ماهواره ای						متغیرها	
جمع کل	کاملاً موافق	موافق	بی نظر	مخالف	کاملاً مخالف		
۱۹	۰	۹	۲	۴	۴	کاملاً مخالف	بکارگیری سازوکارهای فرهنگی بجای سازوکارهای پلیسی - قضائی
۲۹	۳	۱۵	۴	۳	۴	مخالف	
۱۳۴	۲۸	۷۶	۱۰	۶	۱۴	بی نظر	
۱۰۷	۵۰	۳۴	۵	۱۸	۰	موافق	
۶۵	۲۵	۱۵	۲	۱۰	۱۳	کاملاً موافق	
۳۵۴	۱۰۶	۱۴۹	۲۳	۴۱	۳۵	جمع کل	

جدول ۹: آزمون معناداری بکارگیری سازوکارهای فرهنگی به جای سازوکارهای پلیسی - قضائی

میزان خطا	خطای میانگین استاندارد	ارزش	سنجش رتبه ای با رتبه ای
۰/۰۰۲	۰/۰۴۳	۰/۱۳۱	تای کننال بی
		۳۵۴	موارد معتبر

نتیجه آزمون مشخص نمود که «از نگاه مردم در امر مقابله با ماهواره، بکارگیری سازوکارهای فرهنگی مؤثرتر از سازوکارهای پلیسی - قضایی است» و این آزمون با اطمینان بیش از ۹۵ درصد ($Sig = 0/002$) معنادار است. این نتیجه به این معناست که از نظر خانوارهای ایرانی، سازوکارهای فرهنگی سازنده تر و اثربخش تر از سازوکارهای پلیسی - قضایی در مقابله با پدیده ماهواره و پیامدهای مخرب آن است. لذا پیگیری و اتخاذ راهکارهای فرهنگی در این خصوص امری ضروری به نظر می رسد.

بحث و نتیجه گیری

پژوهش حاضر با موضوع «بررسی نگرش مردم نسبت به رعایت حقوق شهروندی در اجرای طرح برخورد با استفاده کنندگان از تجهیزات ماهواره ای» در محدوده مکانی شهرستان رباط کریم و در محدوده زمانی سال ۱۳۹۱ تهیه و تدوین شده است. با توجه به اهداف تحقیق، می توان نتایج آن را به شرح ذیل بیان کرد:

نتایج این تحقیق نشان می دهد، همان گونه که علیرغم ممنوعیت استفاده از شبکه های ماهواره ای و نیز آسیب های احتمالی که این شبکه ها بر مخاطبان خود وارد

می‌کنند (بر اساس نتایج تحقیقات به دست آمده از بنفشه افهمی و همکارش که بر روی باورها و رفتارهای دینی مردم مشهد در سال ۱۳۸۶ صورت گرفت)، نه تنها پاسخ‌دهندگان رضایت چندانی از اجرای طرح برخوردار با تجهیزات ماهواره‌ای به‌طور کلی نداشته (همانند طرح تحقیقاتی مرکز ملی مطالعات و سنجش افکار عمومی در سال ۱۳۷۸) و آن را موفق ارزیابی نکردند (مانند تحقیقات مرکز افکار سنجی، یا اسپا در سال ۱۳۸۵)؛ که از شیوه‌های اجرای طرح نیز ناخشنود بودند.

بررسی عدم رضایت مخاطبان از این طرح نشان می‌دهد که مخاطبان ماهواره اساساً نه به سبب قانون‌گریزی، که به دلیل تکراری و خسته بودن برنامه‌های تلویزیون داخلی به شبکه‌های ماهواره روی آورده‌اند. نتایج تحقیق منتظر قائم (۱۳۸۱) بیان می‌دارد که بخش اعظم مردم علت روی آوری خود به کانال‌های ماهواره را جبران نقصان رسانه‌های داخلی و جذاب بودن برنامه‌های ماهواره‌ای دانسته‌اند. تحلیل گزارش امیرانتخابی و رجیبی (۱۳۸۷) در این باره این است که هنوز پس از گذشت ۲۰ سال از ممنوعیت استفاده از ماهواره، قانون‌توانایی اتخاذ یک تصمیم در این مورد را ندارد و نظام سیاسی برای این پدیده هنوز نتوانسته یک تجویز رسمی صادر کند. ایشان بر این باورند که تجویز پدیده‌های فرهنگی هم باید فرهنگی باشد؛ یعنی مسئله مهم در این است که نیاز در جامعه وجود دارد و نظام باید به این نیاز پاسخ بدهد، اگر پاسخ ندهد جامعه نیاز را خودش تأمین می‌کند. بنابراین تولید باید متناسب با نیاز باشد.

نتایج به دست آمده از تحقیق نشان می‌دهد که «بین اجرای طرح برخورد با استفاده‌کنندگان از ماهواره و رعایت حقوق شهروندی رابطه معناداری وجود دارد.» این بدان معناست که از نگاه مردم، حقوق شهروندی خانوارهای مخاطب ماهواره‌ای در هنگام اجرای طرح برخورد، به طور کامل رعایت نمی‌شود. لذا اصلاح یا بازنگری در شیوه مقابله با ماهواره توسط ناجا امری ضروری به نظر می‌رسد تا موجبات نارضایتی شهروندان را فراهم نیابد. این یافته تا اندازه زیادی با یافته‌های مرکز افکارسنجی و نیز یافته‌های پیری و همکاران (۱۳۹۲) همخوانی دارد. در این دو تحقیق بخش اعظم پرسش‌شونده‌ها با طرح جمع آوری ماهواره موافق نبوده و آن را راهکار مناسبی برای مقابله با تهدیدات و آسیب‌های برنامه‌های ماهواره‌ای در جامعه نمی‌دانستند.

نتیجه دیگر این تحقیق آن بود که بین اجرای طرح برخورد با استفاده کنندگان از ماهواره و رعایت حقوق حریم خصوصی رابطه معناداری وجود دارد. این نتیجه به این معناست که از نگاه مردم، حین اجرای طرح برخورد با استفاده کنندگان ماهواره، حقوق حریم خصوصی خانوارهای مخاطب ماهواره نادیده گرفته می‌شود، لذا اصلاح یا بازنگری در شیوه مقابله با ماهواره توسط ناجا امری ضروری به نظر می‌رسد تا موجبات نارضایتی شهروندان را فراهم نیاورد. بر همین اساس، آخرین یافته به این اشاره دارد که از نظر خانوارهای ایرانی، سازوکارهای فرهنگی سازنده تر و اثربخش تر از سازوکارهای پلیسی - قضایی در مقابله با پدیده ماهواره و پیامدهای مخرب آن است. یافته‌های تحقیقات دیگر از جمله ملکی تبار و لاریجانی (۱۳۸۶)، پیری و همکاران (۱۳۹۲) و نیز مرکز افکار سنجی (ایسپا) نشان داده، ۶۳/۸ درصد پاسخگویان با طرح جمع‌آوری ماهواره موافق نبوده و این روش را راهکار مناسبی برای مقابله با تهدیدها و آسیب‌های برنامه‌های ماهواره‌ای نمی‌دانند.

به نظر می‌رسد که با وجود تلاش حداکثری نیروی انتظامی در پیگیری و اجرای طرح جمع‌آوری ماهواره، راهکارهای نتیجه بخش و مناسب دیگری به منظور پیشگیری از پیامدهای منفی و مخرب برنامه‌های شبکه‌های ماهواره‌ای بیگانه، ضروری باشد؛ که این کار مستلزم سیاست گذاری، برنامه ریزی و تصمیم گیری دقیق و تدوین برنامه‌های فرهنگی از سوی سازمان‌ها و نهادهای فرهنگی و همچنین توسعه و ارتقای فنی در فناوری‌های جدید ارتباطی از سوی نهادهای مربوطه است. لذا صرف اکتفا به سازوکارهای پلیسی در برخورد با ماهواره، راهکار مطمئن و مناسبی نبوده، بلکه توجه به نیازهای رسانه‌ای خانواده‌ها و توسعه کیفی و کمی برنامه‌های داخلی و سایر راهکارهای سازنده به‌ویژه سازوکارهای فرهنگی باید به کار گرفته شود. تجویز باید با نوع مسئله سنخیت داشته باشد. در این راستا از راهکارها و تجویز فیزیکی، عصبی، سلیقه‌ای و آرمانی باید جلوگیری کرد.

پیشنهادها

- توجه به یافته‌های فوق نشان می‌دهد بخشی از مخاطبان شبکه‌های ماهواره‌ای آگاهی مناسبی از تهدیدها و آسیب‌های اجتماعی ماهواره ندارند، لذا در این باره

آموزش و آگاه‌سازی خانواده‌ها به ویژه سرپرست خانواده‌های مخاطب ماهواره از سوی نهادهای و دستگاه‌های فرهنگی کشور نسبت به لزوم کنترل و نظارت بر برنامه‌های مخرب ماهواره‌ای ضروری است. این راهبرد به نوعی توجه و اهمیت دادن به حوزه خصوصی شهروندان برای تبدیل نشدن ناراضیاتی از حوزه خصوصی به مشروعیت نظام است.

- یافته‌های دیگر نشان از آن بود که اغلب مخاطبان شبکه‌های ماهواره‌ای به این سبب که شبکه‌های داخلی از کیفیت و کمیت خوبی برخوردار نبوده و قابل مقایسه با شبکه‌های ماهواره‌ای بیگانه نیستند، به شبکه‌های ماهواره‌ای روی می‌آورند. بر همین اساس می‌توان (الف) بر تنوع و کیفیت شبکه‌های داخلی افزود یا به نوعی به تقویت و غنای برنامه‌های صدا و سیما از طریق تولید برنامه‌های جذاب و پر مخاطب پرداخت، (ب) بهره برداری مدیریت شده‌ای از کانال‌های ماهواره‌ای به ویژه کانال‌هایی که فاقد آثار و تبعات سوء اخلاقی، هنجاری و ارزشی هستند (مانند شبکه‌های ورزشی، آموزشی، علمی، محیط زیست و...) داشت. در این باره شاید مهم‌ترین عمل شناخت انگیزه‌ها و نیازهای مخاطبان برنامه‌های ماهواره و تدوین استراتژی مناسب در راستای خواسته‌های موجود باشد.

- با توجه به ناکامی سیاست پیشگیری قهری (پلیسی - قضایی) از استفاده کنندگان ماهواره، در صورت امکان، طرحی مبنی بر تغییر یا بازنگری در قانون ممنوعیت استفاده از تجهیزات دریافت از ماهواره تقدیم مجلس شود تا مقدمات اصلاح یا بازنگری در قانون فوق انجام پذیرد. برای نمونه اکثر تحقیقات در کشورهای مسلمان نشان می‌دهد که آن کشورها با فراهم ساختن زمینه‌های فنی لازم جهت استفاده از برنامه‌های مطلوب و سالم ماهواره‌ای و در مقابل، استفاده از روش‌های فیلترینگ جهت محدود سازی برخی شبکه‌های مخاطره آمیز و ناسالم، مشکلات حاصل از برنامه‌های ماهواره‌ها را به حداقل رسانده اند.

- با توجه به ناراضی بودن مخاطبان از شیوه عمل پلیس در جمع آوری ماهواره‌ها در طی اجرای طرح جمع آوری توسط مأموران ناجا، نسبت به رعایت حقوق شهروندی، به خصوص حقوق حریم خصوصی خانواده‌ها و کاربران ماهواره توجه بیشتری صورت گیرد تا عملکرد پلیس در انجام یک تکلیف قانونی کمتر زیر سؤال برده شود.

- در صورت استمرار طرح جمع آوری تجهیزات دریافت برنامه‌های ماهواره، اجرای آن با اطلاع قبلی خانواده‌ها و با ارائه حکم مقام قضایی مبنی بر تحویل تجهیزات مذکور انجام پذیرد و نسبت به اصلاح و بازنگری در شیوه اجرای این طرح اقدام شود.

- نیروی انتظامی همسویی و هم‌اندیشی مؤثری با سایر نهادها، سازمان‌ها و ارگان‌های ذی‌ربط در خصوص تصمیم‌گیری، برنامه‌ریزی و اجرای یکپارچه قانون در ارتباط با ماهواره داشته باشد. در این راستا، همسویی و همفکری مراجع دینی، کارشناسان مسائل اجتماعی و حقوقی و قانون‌گذاران در خصوص نحوه استفاده از ماهواره از نظر شرعی، عرفی، حقوقی و قانونی نیز ضروری به نظر می‌رسد.

- لازم است ضمن اجتناب از سیاسی کردن بحث آنتن‌های ماهواره، در یک فضای منطقی، عقلانی و عملی با رویکردی منفعت‌گرایانه برای نظام پیگیری شود. در این خصوص انجام تحقیقات علمی و دانشگاهی در جهت افزایش قدرت فناوری ماهواره ای کشور؛ برگزاری نشست‌های علمی با حضور اساتید و دانشجویان در رابطه با بررسی راهکارهای اثربخش در برخورد با پدیده ماهواره در ایران و بالاخره انجام پژوهش‌های جامع به منظور تعیین و تبیین وظایف هریک از دستگاه‌ها و سازمان‌های مسؤل انجام گیرد.

منابع

- افهمی، بنفشه؛ آقامحمدیان شعرباف، حمیدرضا (۱۳۸۶). بررسی عوامل مؤثر بر گرایش به ماهواره و تأثیر آن بر باورها و رفتارهای دینی مردم مشهد، فصلنامه مطالعات تربیتی و روانشناسی دانشگاه فردوسی مشهد، سال هشتم، شماره دوم، صص ۶۳-۷۸.
- امیرانتخابی، شهرود و رجبی، سید مسعود (۱۳۸۷). ضرورت تعامل مردم و نظام در بحث ماهواره‌ها، مجموعه مقالات تکنولوژی‌های جدید رسانه‌ای، تهران: معاونت پژوهش‌های فرهنگی و اجتماعی پژوهشکده تحقیقات استراتژیک، صص ۱۰۱-۸۷.
- امیری، عبدالرضا؛ نوری، یونس و بساطیان، سید محمد (۱۳۹۱). بررسی رابطه استفاده از شبکه‌های ماهواره ای و گرایش بهره برداران به آسیب‌های اجتماعی در بین جوانان شهر کرج، فصلنامه نظم و امنیت انتظامی سازمان تحقیقات و مطالعات ناجا،

- سال چهارم، شماره شانزدهم، صص ۱۴۲-۱۱۷.
- انصاری، باقر (۱۳۸۶). حقوق حریم خصوصی، تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت).
- بهرامی، مهدی؛ شاه آبادی، محمدرضا (۱۳۸۵). بررسی نگرش و گرایش به کارکرد برنامه‌های شبکه‌های ماهواره ای و عوامل مؤثر بر آن (مطالعه موردی شهرک سجادیه تهران)، فصلنامه مطالعات امنیت اجتماعی معاونت اجتماعی ناجا، سال دوم، شماره ششم و هفتم، صص ۱۹۹-۲۲۲.
- پیری، روضان و نعمتی، فاطمه (۱۳۹۳). نگرش و گرایش مردم ایلام به کارکرد برنامه‌های ماهواره‌ای، بازیابی شده از وبگاه شخصی به آدرس: Kharazi14. blogfa. com/post 12969، تاریخ دسترسی: ۱۳۹۳/۰۷/۱۷.
- تابناک (۱۳۹۳). دلیل اصلی جمع آوری ماهواره چیست؟!، بازیابی شده از وبگاه تابناک به آدرس: <http://www.tabnak.ir/fa/mobile/news/183851>، تاریخ دسترسی: ۱۳۹۳/۰۶/۰۵.
- خبر آنلاین (۱۳۹۳). ممنوعیت استفاده از ماهواره، قانونی که یا باید لغو شود یا اصلاح، بازیابی شده از وبگاه خبر آنلاین به آدرس: <http://khabaronline.ir/detail/172657>، تاریخ دسترسی: ۱۳۹۳/۰۷/۰۵.
- دستورالعمل مقابله با ورود، تهیه، نصب و استفاده از تجهیزات دریافت از ماهواره، صادره از پاوا ناجا، شماره ۱۹۰۲۱۶۲۲/۱۴/۱۵/۰۲/۱۳۹۰.
- رضائی پور، آرزو (۱۳۸۷). حقوق شهروندی (مجموعه مقررات و قوانین)، تهران: انتشارات آریان.
- سورین، ورنر جی و تانکارد، جیمز دبلیو (۱۳۸۱). نظریه‌های ارتباطات، ترجمه: علیرضا دهقان، تهران: دانشگاه تهران.
- طباطبائی، صادق (۱۳۷۸). طلوع ماهواره و افول فرهنگ (چه باید کرد؟)، تهران، مؤسسه اطلاعات، چاپ دوم.
- فالکس، کیث (۱۳۸۱). شهروندی، ترجمه: محمدتقی دلفروز، تهران: انتشارات کویر.
- فرهنگستان زبان و ادب فارسی؛ فرهنگ واژه‌های مصوب فرهنگستان (۱۳۷۶ تا ۱۳۸۵)، بخش لاتین.

- قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران.
- قانون آئین دادرسی کیفری.
- قانون ممنوعیت به کارگیری تجهیزات دریافت از ماهواره، مصوب سال ۱۳۷۳ و آیین نامه اجرایی آن.
- معتمدنژاد، کاظم (۱۳۸۶). *وسایل ارتباط جمعی*، تهران، انتشارات دانشگاه علامه طباطبایی، چاپ هفتم.
- ملکی تبار، مجید و لاریجانی، علی (۱۳۸۶). بررسی راهبردی - امنیتی تأثیرات ماهواره بر باورهای جوانان، *فصلنامه مطالعات دفاعی استراتژیک*، سال ۸، شماره ۲۹، صص ۱۶۰-۱۳۵.
- مهرداد، هرمز (۱۳۸۰). *مقدمه ای بر نظریات و مفاهیم ارتباط جمعی*، تهران: فاران، چاپ اول.
- نواندیشان (۱۳۹۳). *ماهواره چیست؟*، بازیابی شده از وبگاه نواندیشان به آدرس: <http://www.noandishaan.com> تاریخ دسترسی: ۱۳۹۳/۰۶/۲۰.
- هادی نژاد، شروین (۱۳۹۳). همه چیز درباره *تلویزیون های ماهواره ای*، بازیابی شده از وبگاه بی سیم به آدرس: <http://bisim.org/A/article/a51.htm> تاریخ دسترسی: ۱۳۹۳/۰۶/۲۰.
- ویمر، راجر. دی و دومینیک، جوزف. آر (۱۳۸۴). *تحقیق در رسانه های جمعی*، ترجمه: کاووس سید امامی، تهران: انتشارات سروش.
- ویندال، سون؛ سیگنایزر، بنو و اولسون، جین (۱۳۷۶). کاربرد *نظریه های ارتباطات*، تهران: مرکز مطالعات و تحقیقات رسانه ها، چاپ اول.
- Fritz, Angele (1987). "Was Its Lesen? Orientierungsstudie Zum Leseverhalten In", Österreich, Wien.
- Hayward, Clarissa Rile (2003). Binding problems, boundary problems: The trouble with "Democratic Citizenship". Paper for the Yale Political Science Department Conference on Identities, Affiliations and Allegiances, New Haven, CT, October.